

Krister Ståhlberg

Utlåtande angående "Betänkande avgivet av 1984 års kommitte för utredning av parlamentarismen".

I enlighet med det löfte jag gav vid "hörandet" i lagutskottet, sammanfattas i det följande synpunkterna på paragraferna 64 a och 64 b enligt den version som ingår i betänkandet 1987:3.

64 a, mom.1:

Här slås fast en tidstermin för talmannens förslag till LT. Den synes mig överflödig. Istället kunde strävan i momentet ges utformningen:

- förslag skall utan oskäligt dröjsmål föreläggas landstinget efter öppnandet av nyvalt landsting eller när landskapsstyrelsen skall tillsättas av annan orsak.

Ett motivför omskrivningen är att omotiverade dröjsmål knappast kan förväntas förekomma från talmannens sida. Samtidigt bör emellertid beaktas att motiverade dröjsmål faktiskt kan och kan förväntas inträffa. De förhandlingar som enligt förslaget har givits hela 28 dagar, kan till största delar förväntas lösas före valet av talman. Ätminstone bör man räkna med att de förs senast före LT-grupperna låser sig för en bestämd lantrådkandidat. För att det bästa - snabb regeringsbildning - inte skall bli det godas fiende - långsammareutgångsförhandling som resulterar i samlingsregering - är det motiverat att i mom. 1 endast notera den klara strävan som bör förekomma vid regeringsbildningen.

64 a, mom 2 och 3

En omskrivning av mom 2 och 3 som innehåller samma strävan och regeringsbildningsprocedur som det ursprungliga förslaget, kunde lyda som följer:

mom.2: Lantråds kandidatens uppgift är att leda förhandlingar om tillsättande av landskapsstyrelse som åtnjuter landstingets förtroende. I förhandlingarna bör först utredas möjligheterna att bilda samlingsstyrelse. Om förutsättningar härför saknas fortsätter förhandlingarna för att möjliggöra bildande av majoritetsstyrelse.

mom.3: Har lantråds kandidaten och grupperna enats om ett förslag till landskapsstyrelse omfattande personsammansättning, innehavare av vice lantråds posten, medlemmarnas överinseendefunktioner och ett handlingsprogram, skall lantråds kandidaten förelägga förslaget landstinget för omröstning. Avser förslaget härvid bildande av majoritetsstyrelse, bör lantråds kandidaten ange de särskilda skäl som omöjliggjort bildande av samlingsregering.

På ett flertal punkter skiljer sig ovanstående skrivning ifrån det ursprungliga förslaget. Ändå är syftet detsamma och den föreslagna proceduren likartad. Motiven för skillnaderna är följande:

Att föreskriva att samlingsregering bör bildas enligt det proportionella valets princip synes överflödigt. Det är fullt tänkbart att regeringsbildningens egentliga syfte enligt 64 a bättre förverkligas om proportionalitetsstadgandet utgår. Vi kan t ex tänka oss att en majoritet vill peta ut någon särskild företrädare för minoriteten ur landskapsstyrelsen. För att ändå få med minoriteten i LS är majoriteten kanske villig att kompensera minoriteten med ett extra mandat. Varför skulle en sådan förhandlingslösning uteslutas eller varför, alternativt, skulle härvid minoriteten behöva kalla sin företrädare opolitisk. Det är ytterligare skäl att understryka att en bindning motsvarande proportionalitet för samlingsregering inte alls har inskrivits för majoritetsstyrelsealternativet. Om man alltså visar majoriteten förtroende, men vill kringskära samlingsförhandlingarna, varför då överhuvudtaget försöka ställa samlingsalternativet framom andra?

Tankegången bakom de uppräknade "kriterierna" i mom 3 är svår att fånga. Momentets enkla syfte är att skälen till misslyckandet att bilda samlingsregering bör redovisas för debatt. Om här utpekas de nämnda skälen särskilt, uppkommer en situation i vilken minoriteten inte, såsom majoriteten, skulle få ha åsikter om politik (personer, portföljer, program). Paragrafen "prickar" alltså minoriteten trots att vi lika väl kan säga att majoriteten gjort sådana anspråk som gör minoritetens åsikter omöjliga att tillmötesgå.

Vi får dessutom utgå ifrån att de utpekade kriterierna särskilt legitimerar för en presumtiv majoritet att ställa uteslutande krav på minoriteten. Min uppfattning är därför att betänkandets skrivning är ägnad att ytterligare underblåsa motsättningar, särskilt personmotsättningar, och härigenom även att motverka sitt eget syfte, nämligen att ställa samlingsalternativet framom majoritetsalternativet.

Jag vill alltså understryka att den skrivning jag föreslår bibehåller regeringförhandlingarna i två steg, samlings- och majoritetssteget, samt tvingar till särskild motivering av eventuellt misslyckande i första steget. Samtidigt införs i förhandlingarnas första steg en något större smidighet och i andra steget minskas utsikterna för sådana person- och sakkonflikter som gör kommande samlingsregeringar besvärligare att bilda. I författningstexter är dessutom enkelhet något av ett värde i sig eftersom risken för att politisk praxis skall komma i konflikt med formalia minskar - praxis är på denna nivå den grundläggande kraften. Krångliga regler resulterar i krångliga omvägar.

64 a, mom 4

I momentet ingår en premis som jag i de föregående omskrivningsförslagen har beaktat, nämligen att minst 16

landstingsledamöter skall ge styrelsen sitt positiva, aktiva, stöd.

Min tro är dock att denna premiss inte är välbetänkt. Frågan lyder: Varför måste minoritetsstyrelse uteslutas? I själva verket är det inte alls svårt att tänka sig en situation i vilken en LT majoritet anser det vara bättre med en minoritetsstyrelse vald genom proportionella val. Om i paragraf 64 a infördes den svenska förtroenderegeln, vore en sådan lösning möjlig. Regeln skulle naturligtvis återverka på skrivningen i de tidigare momenten samt på andra punkter i det totala förslaget.

*För en  
landstings-  
styrelse*

Det bör understrykas att en minoritetsregering enligt den svenska modellen ingalunda skulle sakna LT:s stöd - den skulle ha stöd i den meningen att en majoritet föredrar den framom alternativet att regera tillsammans med andra grupper i en samlingsregering. I praktiken innebär detta att en minoritetsregering antagligen skulle styra effektivare och med mindre konflikter än en samlingsregering. Någon kontinuitetsbrytande våghalspolitik kan minoriteten inte idka. Gjorde den så, fällde LT den genast till förmån för samlingsalternativet.

Som jag ser det, erbjuder minoritetsalternativet en legitim möjlighet som kan vara värdefull för det politiska livet - såsom alternativet nog kan sägas ha varit i riket och i Sverige. Under minoritetsregeringar mognar samarbetsviljan inom en kommande majoritet. En intressant möjlighet är även att betydelsen av minoritetsalternativet är större i mindre förhållanden där personmotsättningar kanske betonas på bekostnad av sakkonflikter.

#### 64 b

Förfarandet enligt mom 2 betonar talmannens betydelse i regeringsbildningen på bekostnad av LT. Talmannen kan, t ex pga att denna är fraktionsbunden, tolka läget så att proportionella val omedelbart skall tillgripas. LT kanske vore benäget att utse

ny lantråds kandidat.

Pga att talmansposten kan ha den nämnda betydelsen, är det skäl att anta att den väcker stort intresse redan efter nyval av LT. Härigenom bara accentueras denna befogethet hos talmannen.

Ett alternativ att överväga vore att talmannen, sedan han erfarit att lantråds kandidaten misslyckats, förrättade en "talmansrond" med fraktionerna varefter han förelade LT ett nytt förslag till lantråds kandidat. Erhåller icke härvid kandidaten LT:s stöd, skrides till proportionella val av styrelse. Får kandidaten stöd, förfares enligt 64 a.

Det kunde - och kanske borde- ytterligare föreskrivas att ett förfarande av detta slag bara kan äga rum en gång. Sådillvida är stadgandet kanske överflödigt att det knappast inom den tidarymd som är tilltänkt för regeringsbildningen ryms många övningar av nämnda slag.

Som avslutning vill jag göra den reflektionen att ett dröjsmål i handläggningen av ärendet, så här inför val, vore såväl procedur- som innehållsmässigt välbetänkt. Ett val av ny styrelse fr o m 1989 skulle näppeligen kunna inverka på kontinuiteten i styrelsearbetet.